

הקמת הש"י הערבי

עזרא דנין

עזרא דנין, בן הארץ, איש המודיעין המחדש היה מן הדמויות רבות-הפעלים בשנים של טרם מדינה ובשירותו הממושך במשרד החוץ. הוא נתפרסם ברבים בעקבות הפגישות עם המלך עבדאללה, שקיים יחד עם גולדה מאיר ערב מלחמת העצמאות. אך זו הייתה רק אפיזודה אחת ולא הגדולה שבהן, במסגרת מעשיו ועלילות חייו שהעלה על הספר — העומד לראות אור בקרוב.

לקט הקטעים שאנו מביאים כאן מספרו זה מלמד משהו גם על דרכי הקמתו ופעולתו של הש"י הערבי וגם מאיר את הבעיות ודרכי הפתרון הבלתי שגרתיים שנתנו להם ראשי הש"י ופעיליו, ואשר, כמובן, לא תמיד הלמו את הדרכים המקובלות בעבודת המודיעין, של צבא סדיר ומדינה ריבונית, שלהם מכוונים דבריו של ד"ר יואב גלבר על המודיעין המובאים בגיליון זה.

הקורא בקפידה את הלקט שלפנינו יראה לפניו תמונה מעניינת מאוד של ארץ-ישראל היהודית והערבית באותן שנים.

★ ★ ★

עזרא דנין היה מראשוני המשתתפים ב"מערכות", ודבריו, שהתפרסמו בשעתם מטעמי זהירות שלא בשמו, ראו אור עוד בשנות ה-40. גם עבודתו המקיפה "תעודות ודמויות" מגזי הכנופיות, אשר הופצה רק בין מפקדי ה"הגנה", יצאה לאור ע"י "מערכות", אם כי לא בשמה המפורש אלא בהוצאת "המגן העברי" (לאחרונה הופיע הספר מחדש בהוצאת מגנס).

דרכי אל הש"י

עד פרוץ מאורעות 1936 לא העליתי אי-פעם בדעתי, כי אתמסר לעיסוק בתחום הסכסוך הערבי-היהודי, ומה גם שאקדיש לו ממיטב שנות חיי.

הגורל גזר אחרת.

שליטתי בערבית, הידע הנרחב שלי באורח-החיים הערבי ובתרבות המוסלמית וכן הקשרים המשפחתיים המסועפים עם ערבים הקנו לי מעמד ויכולת לסייע בפתרון בעיות של דו-קיום ביחסי יהודים עם ערבים, בעיות שאין מנוס מהן בתנאי שכנות קרובה. פרוץ ה"מאורעות" ("מהומות" או "בלבולים" בפי הבריטים, או "המרד" בפי הערבים) היה אפוא, מבחינתי האישית, אחד האירועים המכריעים בחיי, שכן במועד זה נעקרתי מהוויית חיי הנבחרת ונקלעתי בכוח איתנים לתקופה ממושכת, רבת-שנים, למה שקרוי "עולם העשייה הביטחונית" בתחום המגע עם השכן הערבי. היום, במבט לאחור ממרחק השנים, אולי אוכל להגיד כי מהלך זה, שסנדקו היה איש ה"הגנה" אשר פלד, היה בלתי נמנע.

★ ★ ★

ידעתי את המחיר העצום ששילם היישוב היהודי בדם ובמשאבים בשל היותו למעלה מיובל שנים כסומא בארובה מבחינה מודיעינית-ביטחונית. הוכחה מרה למצב זה הייתה ההפתעה שהופתענו מחדש, פעם אחר פעם, כל אימת שהערבים פתחו בסדרת "מאורעות". קטעים שליטתי מספר

ה"הגנה" מאששים את תחושותי העמוקה בדבר חוסר-האונים המודיעיני.

★ ★ ★

עד שנות מלחמת העולם השנייה לא עמד לרשות מרכז ה"הגנה" שירות מודיעין מרכזי משלו. הוא נעזר במחלקה המדינית של הסוכנות היהודית (ראובן זסלני), בשירות המודיעין עין של הסניפים, כגון חיפה (עמנואל ילין), תל-אביב (אפרים קרסנר-דקל), הגליל התיכון (עזרא דנין) ובידיעות שהגיעו מפי אנשים ביישובים שונים בארץ, שהתמסרו לקיום יחסים קרובים עם שכנים ערביים.

★ ★ ★

עם כניסתי לעבודת מודיעין סדירה, הציגני יהושע גורדון, קצין הקישור של המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית למשטרה הבריטית, לפני קצין מודיעין במטה חיל-האוויר הבריטי בשכם ושמו וינדסור (כינויו בפניו היה "הדוכס"), כמומחה לערביי האזור מטעם ה"הגנה", וביני לבינו נקבע קשר קבע לחילופי ידיעות. וינדסור הפגישני עם קצינים מגדוד ה"הור סארים" התשיעי שחנה אז בחדרה (ואחר-כך עבר לנתניה). מפקד גדוד זה, קולונל שלימים פיקד על הדיוויזיה הבריטית שלחמה במונטה קסינו בימי מלחמת-העולם השנייה, איש עז נפש, הקשיב בשימת-לב מרובה לעצותינו. עד מהרה נוכחו הוא ואנשיו, כי הידיעות שאנו מוסרים אמינות לאין שיעור יותר מאלה שהתקבלו אצלם ממקורות אחרים. על יסוד הידיעות

חידוש המקביל מבחינה מסוימת למה שחידש יצחק שדה ביציאה אל מעבר לגדר. עזרא אמר: 'מולנו עומדים לא הערבים, אלא ערבי אחד מסוים מאוד, היושב אי-שם במארב ויורה. עלינו לדעת מיהו. יושב לו איזה ברנש אי-שם בהר או בבקעה ויורה — ופה כולנו נזעקים ומתבהלים וקופצים לחפירות שעה שבסך הכל מדובר בפלוני או באלמוני, שעלינו להיות מסוגלים לזהותו ולפעול נגדו'.

"ועוד אמר עזרא באותם ימים רחוקים — וגם זאת זכותו הגדולה — כי יש לנתח כל עובדה וכל אירוע, לרדת לעומקם של דברים, ולא לראות כל דבר נוצץ ככסף או זהב. זו הייתה תרומה מכרעת לתהליך התפתחות הש"י, ולימים המודיעין של צה"ל שקם על יסודותיו. זו הייתה גישה מדעית, ביקורתית, בוחנת דברים לעומקם ולא מסתפקת בהתרשמויות שטחיות, תעומדת גם על קריאה נרחבת של חומר בשפות זרות. רק באופן זה — גרס עזרא — נוכל להבחין בין מי שהוא בעל-בית. אין על כן לשים בו את מבטחנו, אך יש להשכיל לתמוך בו. באופן זה, באותם ימי המאורעות, יצק עזרא יסודות לחשיבה המודיעינית המזרח תיכונית שלנו."

★ ★ ★

הזהרתי שוב ושוב את אנשי להסתייג ממודיעי המשטרה והצבא הבריטים, שכן המודיע המשטרה, בניגוד גמור למודיע המספר עובדות לפי תומו, יודע מראש מה מבקשים לשמוע מפיו תמורת שכרו, ולכן הוא נוטה להשמיע דברים שינעמו לאוזן מפעליו. מזה יש להימנע בכל מחיר, אף שלעתים אין ברירה אלא להסתייג בזהירות יתירה בטיפוסים הללו.

אנשי הרשת שלי נדרשו ללמוד כיצד לדווח, אם בעל-פה (במקרים דחופים) ואם בכתב. פיתחנו תורה שלמה של אימות הידיעה. שוב ושוב חזרתי ושאלתי את אנשי: אתה ראתה? מה ראתה? היה איתך מישור מלבדך או היית יחיד? אתה בטוח בדיווח, או שמא נדמה לך שהמסופר היה אמת? האם שמעת את הידיעה וממי? המפי איש אחד או יותר? האם מפי מי שנדמה כמשיח לפי תומו או מבעל אינטרסים? האם מוסר הידיעה היה אמין או סתם רכלן?

בש"י במרד ובמלחמה

המרד הערבי מת? הארץ שקטה. מעתה התרכז הש"י יותר ויותר במעקב אחר מדיניות השלטון הבריטי ואחרי פעילות הפלגים הקומוניסטיים והארגונים הצבאיים הפורשים מבית. עם פרוץ מלחמת-העולם השנייה נתבקשתי לרכז את הפעולה הארצית של הש"י הערבי, אשר התנהלה מתוך מגע מתהדק והולך עם המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית בירושלים, שבראש האגף הערבי שלה עמד אליהו ששון. למעשה, מבחינה מינהלית הוצמד הש"י הערבי לר"ן (מדור ריגול נגדי ב"הגנה"), ומבחינה עניינית — למחלקה המדינית של הסוכנות היהודית.

★ ★ ★

בשנת 1940 הוחלט בצמרת הביטחונית-המדינית של ה"הגנה" והסוכנות היהודית — שני גופים שהפעילו את הש"י הערבי ונהנו ישירות מפירותיו — לייעל את עבודת המודיעין ולהנהיג בה שיטתיות. זאב שרף נקבע כמרכז הש"י. כאיש מינהל שהצטיין בקפדנות ובענייניות עשה רבות לארגונה השיטתי והיעיל של העבודה, וכתלמידו של ברל כצנלסון,

שלנו, שאת חלקן קיבלתי בעזרת זאב וולף ואחי אהרן, שהיו פעילים ברכישת קרקעות באזור בית-שאן, ביצעו הכוחות הבריטיים כמה וכמה פעולות נועזות ויעילות נגד מפקדת המרד הערבי. גורד ה"הוסארים" אף שבה אחד מראשי ה"קאסמים", שיח' פרחאן סעדי מהכפר נוריס, שהועמד לדין ונתלה (לימים, בימי מלחמת-העולם השנייה, כאשר מפקד זה בא ארצה כדי לשקם את אוגדתו, שכמעט נשמדה כליל בקרבות, חיפשני כדי להראותני את העיטור הגבוה שניתן לו בשעתו בזכות לכידת שיח' פרחאן).

וינדסור הוחלף כעבור זמן בקולונל לאש (שכונה בפניו "ליש"), מי שהיה לימים ממפקדי צבא עבר-הירדן בדרגת בריגדיר, ולאש הוחלף במועדו בקפטן הקט-פיין, שעמו התהדקו קשרי במיוחד עד צאתו מן הארץ ב-1948 ואף מעבר לזה.

★ ★ ★

פעולה נוספת הייתה חיסול מנהיגי הכנופיות על-ידי ערבים — בשטחם הם. אף שפה היה מדובר במבצעים מסוכנים, היו לנו בתחום זה כמה הצלחות. מספר מפקדי כנופיות, כגון יוסף חמדאן, נהרגו על-ידי אנשינו שהושאלו לצבא הבריטי. ביט-חונם של מפקדי הכנופיות התערער יותר ויותר, והדבר השתקף בבריחת רבים מהם מן הארץ. אולם הניסיונות לפגוע בלוחמי הכנופיות באמצעות "פלוגות האש", שהקימה ה"הגנה" בשי-תוף עם הצבא הבריטי, הצליחו בעיקר בתחום המנע. כוחנו היה בעיקר באיסוף ידיעות-רקע ובוזיהו סיענים של הכנופיות בקרב האוכלוסייה הכפרית.

★ ★ ★

לעולם ראיתי בערבים יריבים, לא אויבים, ואומנם תמיד נמצא בקרב האוכלוסייה הערבית בארץ חלק ניכר ונכבד, אשר חי עמנו בשלום וחפץ דרכים לשיתוף-פעולה נגד אלימים, עוכרי יחסים ומפירי שלווה. מצער, שמדיניות כל המפלגות הערביות התאפיינה באלימות מילולית ופיסית, למורת-רוחה של האוכלוסייה שוחרת השלום. מצב זה רק החרף מתיחויות פנים-ערביות, הקיימות מאז ומעולם, וניזונות מהתככנות המסורתית הפושה בחברה הערבית (תכופות היינו עדים לתופעה של "חלוקת תפקידים" בתוך אותה חמולה או משפחה, שאחדים מבניה התמסרו לפעילות לאומית קיצונית, בביטוייה המילוליים לפחות, ואחרים מכרו באותה שעה קרקע עות ליהודים).

★ ★ ★

חברי לעבודת המודיעין בשטח הערבי יהושע ("גיוש") פלמון, אף הוא יפואי כמוני, סיפר מזיכרונותיו מאותה תקופה במסיבה שנערכה לימים, במלאות לי שבעים שנה: "... לעזרא מגיע ציון היסטורי על זכותו בגאולת היישוב היהודי מ'ה'א הידיעה'... עד שקם עזרא עמדו מולנו הערבים, הבדואים, הפורעים. זמן קצר אחר שכל אחד מאתנו מצא עצמו פועל באזור, בתחום המודיעין הערבי, חל אצלנו, הודות לעזרא, מפנה חשוב עד מאוד, שאני מודה ומתודה כי באותם ימים ממש לא עמדתי די צורכי על חשיבותו. רק מקץ שנים, כשהחלו חוקרים צעירים, שכבר נולדו במדינת ישראל, להש-כים לפתחי ולתחקר אותי על ימים עברו, עמדתי עליה במלוא משמעותה ההיסטורית. באותן שנים שבין 1936 ו-1940 דיברו הכל על יריבנו בלשון ה'א הידיעה'. קם עזרא וחידש חידוש —

העריך מאוד את העבודה החינוכית-ההשכלתית ושקד להקנות לעובדים דעת באמצעות ימי-עיון והרצאות.

זאב שרף חילק את הארץ משבצות משבצות, ובכל אחת מהן קבענו רכו ידיעות, שהתמצא במידה זו או זו בהווי הערבי כמאזין, כמלקט ידיעות וכדומה. השתדלנו לעמוד בקשר הדוק עם רכזים אלה ולהנהיג שיטתיות במלאכתם. ראינו צורך להנהיג משטר של דיווח קבע גם כאשר אין הידיעות שנאספו מרעישות, ובלבד שכולן יתקנו בקביעות למרכז, ותהיה אפשרות לצייר לפיהן תמונה שלמה ככל האפשר של המצב ברחבי הארץ. שמשון משבץ הבלדר היה מקיף באופנועו את כל הארץ ואוסף אצל הרכזים את דוחותיהם ומביאם אלי. הקפדתי ככל שיכולתי על אמינות הדיווח. הייתי מבקר פעם בפעם את הרכזים איש איש באזורו, לבל ירגישו את עצמם שכוחי-אל, ושנית כדי להדריכם ולסייע להם והייתי חוזר ומשנן באוזני הרכזים עד מה חשוב לוודא האם מדובר בידיעה שאינה אלא שמועה קלוטה מהאוויר, או במראה עיניים ממש, כלומר בעובדה ממשית....

השיבושים פחתו והלכו ככל שהנהגנו שאלון לרישום אחד, הקמנו ארכיון וקבענו נהלים לסימון הידיעות שהועברו בצינור רותינו, לרבות ציון המקור ודרגת אמינותו. התחלנו גם לרכז בידינו תצלומי ערבים פעילים, ראשי כנופיות ואחרים. העלון השבועי של הש"י הערבי, שערך יעקב שמעוני, הפך במרוצת הזמן מלקט ידיעות בלתי מקושרות ליסיון של ניתוח תהליכים והתפתחויות פוליטיות, ובתוך כך פחתה סוד-יותו וגדלה תפוצתו והוא הפך לעלון הדרכה והסברה.

מעייני היו נתונים בראש ובראשונה להקטנת החיכוך בין היהודים לערבים בחיי היום-יום, למיתון האיבה הממשית בשטח. דגלתי במאמץ יום למציאת דרכים להקטנת מספר הקורבנות במגורי העימות, לשיפור יחסי השכנות בין יישובים יהודיים וערביים, וחשתי גם צורך להיות מפוגג בהלתנות מפני הכוח הערבי, המאיים כביכול להביס את היישוב היהודי ולעשות בו כלה.

נוכחנו לדעת, כי אחד מאבות-נוזיקן שלנו הוא אידיעות המנטליות של השכן הערבי ולפיכך טיפחנו ביישובים אנשים שיוכלו לארח ערבים, לשוחח אתם בשפתם ולנהוג בהם מתוך הבנת מנהגיהם ואורח-חייהם. על-מנת "לסוך" את גלגלי המגעים היומיומיים ולמנוע חיכוכים מיותרים היו יישובים שבהם השכילו פעילי ה"ועדות ליחסי שכנות" גם לפתח קשרים משמעותיים, שהיו לעזר רב מבחינה מודיעינית ואף העלו תרומה נכבדה למניעת חיכוכים ולחיסול סכסוכים באיבם.

למשל, בכפר-מנחם אירע ששומר-שדות ירה בערבי והרגו. התעוררה בעיה של "נקמת-דם" בחברי הקיבוץ, ואנו ראינו לשים לה קץ מהר ככל האפשר. חקרנו ודרשנו במנהגי ה"סולחה", ואז דוד קרון, איש הש"י האזורי, הוא בעצמו התנדב להיות ה"רועה" ובתור שכזה הלך על ארבעותיו קשור לחבל ונישק לאם ההרוג בכף ידה (ליצנים סיפרו עליו אחר-כך, שהוא גם ינק משדיה הצמוקים, אך הוא הכחיש זאת בתוקף). אחר-כך נערכה כרה כדת וכדין והשלום הוחזר על כנו.

זכורני, שלפני אחת העליות ליישובי "חומה ומגדל" בעמק בית-שאן ריכו חיים שטורמן כמה מאתנו שעסקו בתחום זה של

יחסי שכנים, ואמר: "אנחנו נכנסים לאזור נעלם לדידנו, שאורבות בו לנו סכנות מרובות. לכן מוטלת עלינו חובה לעשות כל שאלל ידיו כדי שמספר הקורבנות יהיה הקטן ביותר".

לאור הניסיון שרכשנו בעבודת המודיעין בימי המרד הערבי, עם שהרחבנו את רשת המודיעים, הקפדנו על סינון הידיעות ועל סיווגן והדרכנו את הרכזים באזורים כיצד להתייחס לידיעות ב"כבדהו וחשדהו" ולוודא שאינן שמועות בלבד. חשנו צורך להתחיל בלימוד שיטתי ומעמיק של היישוב הערבי הארץ-ישראלי על כל היבטי חייו וקיומו, לרבות הכנת "תיקי כפרים", ובתכנון חדירה לשטחו לרבות על-ידי "מסתערבים".

בשלהי 1945, הטילה עלינו המפקדה העליונה של ה"הגנה" לערוך סקר כפרים ברחבי הארץ. נסקרו יותר מאלף כפרים ערביים (הסקר שמור בארכיון ה"הגנה") תוך סימון השם הקדום של היישוב, ייחוס-אבות שלו, מקור משפחותיו וקשריהן עם כפרים אחרים, היחסים ההדדיים, מקורות המים, זיהוי האנשים המכריעים בחיי הכפר ומקומות מגוריהם. לכל תיק צורף צילום אוויר שלו, ובו סומנו יעדים רגישים לפיגועים אפשריים בעת צורך.

סקר הכפרים תבע מאנשים רבים סיירות עירנית, אימות הנחות והקפדה על פרטי פרטים. התוצאה הייתה מבורכת — הצטבר נכס מודיעיני רב-ערך, ששימש את ה"הגנה" ואת צה"ל יורשה עד שנת 1949 — עד גמר מלחמת הקוממיות וצאת הערבים את הארץ. במהלך העבודה פותחה וחדדה תחושת הנעשה בארץ בשטח הערבי אצל כמה עשרות אנשים שפעלו בשיטה אחת, יזומה, מחושבת ומושתתת על שאלונים ותשובונים.

כדי להסביר ולהעמיק את תודעת הצורך בהכרת הערבים הייתי מרצה לעתים מזומנות לפני מפקדי ה"הגנה" על הנעשה בעולם הערבי ובייחוד בקרב ערביי הארץ, ועל אורח-חייהם מנקודת-מבט של איש מודיעין. באופן זה ביקשתי גם לעוררם לשפר איש איש במקומו ובאזורו את העשייה המודיעינית ולפקוח עין על פיקודים העשויים להועיל בהבאת ידיעות אמינות.

בשנים 1945 — 1946 חשנו צורך לפעול נגד "קופת האומה" — הקרן הערבית שהוקמה למניעת מכירת אדמות על-ידי ערבים ליהודים, שסביבה התארגנה גם פעולה בריוונית אלימה נגד המוכרים ושאר משתפי-פעולה עם היהודים. מתווכים ערבים ברכישת אדמות על-ידי הקרן הקיימת לישראל, וכן גם מוכרי אדמה, נרצחו פה ושם עד שנוצר איום על עצם המשך רכישת הקרקעות. אנו, בש"י הערבי, נתבענו להפעיל אמצעים להגברת ביטחונם האישי של הערבים שעמדו אתנו במגע, ולפגיעה בגורמים הערביים האלימים. בפעולות הפיגוע בראשי הפורעים או במבצעים עצמם, שנראו לנו חיוניות, לא קצרנו הצלחות מרשימות. נהפוך הוא. לצורך הפיגועים האישיים הפעלנו ערבים או דרוזים, ובפעם המאה ואחת נתחוויר לנו לאחר מעשה, שהללו, באין להם מניע אישי שידחוף אותם לפעול ולהסתכן, לא יפעלו אפילו אם ישולם להם תשלום נכבד. נוכחנו לדעת, כי תשלום חייב להיות גורם עזר בלבד, ובוודאי לא גורם יחיד.

אף-על-פי-כן, אירע שפעולות שתכננו, ולא יצאו לפועל

בכפר ערבי אינטריגות ("פסאד") שלב אחר שלב, כדי ליצור מריבות פנימיות וחשדניות שינטרלו את התושבים ויחלישום בעת מתיחות ערבית-יהודית. רבים מהחניכים הוכו בתדהמה למשמע הדברים, ובמרצה הערבי אשף-המזימות ראו יצור שפל ובזוי חסר כל מעצורים מוסריים. היה עלי להסביר להם את יסודות המציאות הרווחת בעליל ביישוב הערבי בכלל ובכפרי בפרט. "ילדי היקרים" – הסברתי לחניכי, שכמה מהם היו לימים מפקדים בצמרת צה"ל – "זאת מציאות חיים. זה אורח-חיים הקיים ועומד מדורי-דורות. אלו הן 'הלכות ישמ' עאלים', שלעתים כפריהם אויבים בנפש זה לזה חמש מאות שנה באין משלים, אף שכבר אין איש זוכר מה היה מקור הריב הקדום, שאפשר מאוד כי היה פעוט". בתחום זה עזר על ידי השומר יעקב ברוני, שהיה עתיר ניסיון בקשריו עם ערבים. בוגרי הקורס חזרו איש איש למקומו ולתפקידו ב"הגנה" כקציני מודיעין (זרובבל ארבל היה לימים קצין מודיעין ראשי של פיקוד דרום של צה"ל בפיקודו של יגאל אלון), ורבים מהם עשו חיל בתחום המודיעין בימי מלחמת הקוממיות. בביקורי בבריטניה, בשנת 1949, נפגשתי עם חבר הפרלמנט ריצ'רד קרוסמן ידיר ישראל, שכחבר ועדת החקירה האנגלית-האמריקנית היה מצוי בענייני המזרח התיכון. כאשר הוצגתי לפניו בשמי, שאל אם אני אותו עזרא דנין, שהדריך את קורס קציני המודיעין של ה"הגנה" ב-1936. לאחר שהודיתי באשמה זו ענה ואמר, כי לפי מיטב ידיעותיו את מהלכי מלחמת הקוממיות, מגיע לפחות חצי מניצחון צה"ל לאותה קבוצת קציני מודיעין, שלמדו בשעתם כיצד להעריך נכונה את היריב הערבי ולהסתייע בידע זה במלחמה הקשה.

בשל אי-אמינותם של המבצעים הערבים שעמדו לרשותנו, נשאו פרי למרות הכול. היה מעשה בערבי, שוטר לשעבר, שהביע באוזני אחד מאנשינו נכונות להתנקש בכל אישיות ערבית שננקוב בשמה. שומע ההצעה, בניגוד להוראות ושלא על דעתי, קיבל את ההצעה ואף שילשל לאותו ערבי דמי קדימה בסך 50 לא"י, אף הבטיח לו לספק לו כמות רעל למבצעיו. אני דחיתי בתוקף רעיון זה של הספקת רעל, ובעודנו דנים בדבר הלך אותו ערבי וסיפר הכול במשטרה. במשטרה החלו לחקור ולדרוש, ועד מהרה דלף העניין ובין הערבים פשטה שמועה, שלרשות היהודים עומדים בוגדים ערבים המר-עילים את מקורות המים תמורת תשלום. שמועה זו עשתה כנפיים וגרמה חרדה עמוקה, שעל ממדיה הניכרים יכולנו לעמוד לימים, כאשר נפלו בידינו מסמכים ערביים בירושלים, בתוך מלחמת הקוממיות.

שאלת הפיגוע באישים ערבים, שיזמו פגיעות במשתפי-פעולה עמנו, לא הייתה פשוטה כלל ועיקר. כבר בימי המאור-עות גרסתי עקרונית, כי אין לנקוט שיטת עונשין שאינה מבדילה בין צדיק לרשע, ואינה מייחדת את הפגיעה בגורמים לאי-ביטחון. אולם, היו ששללו פיגועים אישיים כלל.

לא הקלתי ראש בבעיה. הייתי מוטרד מאוד מכך שאנו, בש"י הערבי, היינו בתחום עדין זה של דיני נפשות גם אוספי החומר המרשיע, גם המאשימים, גם השופטים, גם המוציאים לפועל. במצב זה איימה עלינו סכנה של גלישה לחוסר-איוון ולהפקרות.

ראיתי צורך חיוני בהסדרת עניינים שבדיני-נפשות, ככל שהם עולים על סדר-יומנו במאבקנו בבריוני הצד שכנגד. גם בעולם אפל זה, שהנעלם עולה בו על הגלוי, צריך שיהיו שיטה וסדר.

מעולם לא התעלמתי מהמציאות, מה"בורסקאות" וכל הכרוך בה, אבל את פיקודי תמיד חנכתי ככל שרק יכולתי שלא לעוות את עצמם מבחינה מוסרית. הייתי חוזר ואומר להם, כי בעבודתם בשטח המודיעין חזקה עליהם שייפגשו עם טיפוסים שונים, שאמת וצדק אינם נר לרגליהם והבטחותיהם. אינן הבטחות. ולפעמים גם אנו לא נוכל למלא את הבטחותינו. אין להתעלם מתנאי החיים שבהם אנו נתונים ופועלים. "אבל זיכרו תמיד דבר אחד – הייתי מדגיש – בינינו, בין העוסקים במודיעין, יש מקום אך ורק לדברי אמת. אסור בשום פנים ואופן לסטות מן האמת. אתה בא הביתה מן השדה של המודיעין, אתה מתקלח מן הזוהמה שדבקה בך, וניגש אל השולחן נקי לשון ודובר אמת".

השאלה איך מיישבים את הדילמה של הכפילות המוסרית בעינה עומדת.

הש"י הערבי היה שותף פעיל בקורסים לקציני מודיעין של ה"הגנה", שבהם הורבצה כל התורה הערבית שנלמדה במשך כל שנות עבודתנו. קורס ראשון לקציני מודיעין נערך בשפיה ב-1934, ובסופו הוענק לכל מסיים סמל ינשוף, שנתקבע מאז ועד היום בחיל הזה בצה"ל. ביוני 1946 נפתח בשכונת-ביאליק שבחדרה קורס שני לקציני מודיעין, שנמשך שישה חודשים, בפיקודו של זרובבל ארבל ממעוז-חיים. אני הייתי אחראי לקורס זה, שרבים מחניכיו מילאו לימים תפקידי מודיעין במלחמת הקוממיות. מספר חניכי הקורס היה שלושים, כולם כבר היו בעלי מעמד פיקודי ב"הגנה".

במהלך הקורס נהגתי להפגיש את החניכים עם אחד מידיי-דינו הערבים, שהדגים לפנייהם בהרצאה מסעירה כיצד רוקחים